

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1941-42

DRAMA

19

IVAN CANKAR:
KRALJ NA BETAJNOVI

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1941-XIX./42-XX. DRAMA Štev. 19

IVAN CANKAR : KRALJ NA BETAJNOVI

PREMIERA 20. JUNIJA 1942

Ta drama je letos stara štirideset let in spada med Cankarjeva mladostna dela. Odveč bi bilo na dolgo o njej govoriti. Predobro je znana starejši in mlajši generaciji, ki poseča gledališče.

Govorili so spričo te dramo takoj, ko je izšla v knjigi, tako različno kot je le mogoče in kot je le bilo pri nas včasih mogoče. Predvsem so se pa vsa mnenja strinjala v besedi »nadčlovek«, ki je bil takrat tako zelo v modi. Privlekli so še ime Nietzsche in še druge. Nato so pisatelju očitali nedosledno uporabo in mešanico realizma ter simbolizma. Kazali so s prstom na Maksovo hipnozno sceno, rekli, da pri nas ni tako naivnih sodnikov in ne tako omejenih volilcev itd.

Zdaj, po štiridesetih letih šele vidimo, kako daleč so bili od Cankarja njegovi sodobniki in kako blizu mu je današnji rod. Njegovi sodobniki ga sploh niso hoteli razumeti — vsaj tako se vidi — današnji človek ga pa samo občuduje in pri vsaki njegovi besedi v novo občuti, kako je naš. Takrat jim je bilo žal Maksa, ker je umrl in so se zgražali nad tem, da na koncu igre triumfira morilec Kantor, kateremu nazdravlja celo župnik z besedami:

»Vsi smo z vami! Bog vas poživi, Kantor!«

Danes pa je sleherni gledalec prepričan, da je zmagal mrtvi Maks in da so Kantorjevi klavrni dnevi že davno šteti in odmerjeni.

Preveč tega! Zanimivo je gledati, kako je v tej svoji mladostni drami Cankar že cel in sam svoj; kako nehotе odkriva, v kateri smeri se bo razvijal in kako je ostal do konca zvest samemu sebi. Najbolj značilno je tisto mesto, kjer se Kantor tako rekoč izpoveduje Francki in kjer natančno gleda v duhu svoj in vseh Kantorjev polom in konec.

Na takih mestih je Cankar v pričujoči drami gotovo največji in tu je izpovedal, kdo je in kaj nam hoče povedati...

*

Ni čuda, da je ta drama že od začetka vzbujala med igralci največje občudovanje, ki je rodilo tekom let toliko nepozabnih kreacij. Predvojno občinstvo ne bo pozabilo Boršnikovega Kantorja nikoli, ker si take ustvaritve ni mogoče izbrisati iz spomina.

Če se spomnimo povojnih dveh vprizoritev v naši drami, bomo našli zanimive primerjave.

Prva je bila 11. decembra 1922, za četrto obletnico Cankarjeve smrti.

Režiser je bil M. Skrbinšek, ki je tudi sam igral Kantorja, Hana — Wintrova, Francka — Šaričeva, Nina — Gabrijelčičeva, Krnec — (nepozabni) Ločnik, Maks — Železnik, župnik — Lipah, Bernot — Peček, tretji kmet — Cesar.

Druga vprizoritev pa je bila 26. septembra 1933, v režiji C. Debevca:

Kantor — Levar, Hana — M. Vera, Francka — M. Danilova, Nina Šaričeva, Krnec — Kralj, Maks — Debevec, župnik — Cesar, Bernot — Gregorin.

*

Sedanja vprizoritev je po večini taka, kakor smo jo bili videli l. 1940., ko nam jo je prineslo gostovanje dragih gostov. To se pravi: prav dobra.

Fr. L.

Ost.:

Okrog Shakespearja v Drami

(Dodatek o uprizoritvah pred letom 1919.)

V prejšnjih poročilih smo ugotovili, kako ogromen razmah in kakšno neverjetno popularnost pri občinstvu je dosegel pri nas stari Shakespeare. Uvodoma smo ugotovili, da je pred svetovno vojno veljalo vse, kar je nosilo odličen naslov »klasično«, pečat, ki se je imenoval »dolgočasje«. V naslednjih vrsticah bo to tudi neoporečno dokazano, dokazano bo pa istočasno, da je bila verjetno vsa oblika, podajanje, interpretacija, režija in prevod tega poeta pri nas taka, da ni mogla vzbuditi pri publiku večjega zanimanja. — Pa pristopimo k skromnemu referatu, ki je nabran iz dnevnih poročil tedanjih časopisov in revij.

Leta 1896. je doživelo Slovensko gledališče svoje prvo srečanje s Shakespearjem. Človek skoraj ne bi verjel, da se je zgodilo to tako pozno, kajti v Nemčiji in celo na Madžarskem so imeli tedaj že celo društva, ki so gojila propagando za tega vsemu svetu danega genija. — Prvo srečanje pri nas se je imenovalo »Othello« in premiera je bila 4. marca 1896. Prevod, ki je bil verjetno večinoma v prozi, je oskrbel Malovrh, urednik »Slov. Naroda«. Othella je igral Verovšek, kateremu je tedanji intendant F. Govekar poslal z Dunaja fotografijo Othella iz Burgtheatra, da je napravil masko kot se spodobi. Yaga je igral Inemann, Desdemona pa je bila danes že povsem pozabljena Terševa. Režiral je Inemann, ki je bil tiste čase gonilno pero slovenskega gledališča. Vprizoritev se je ponovila 14. marca in 4. oktobra.

*

Drugi Shakespeare pri nas je »Beneški trgovec«. Prevod in scenska prireditev je bila delo režiserja Inemanna, ki je igral tudi Shyloka. Tudi režiral je možak sam in imel je gotovo mnogo truda in zaslug, ki pa žal niso bile kronane z uspehom, kajti vprizoritev je bila samo ena, 1. oktobra 1897. leta.

*

Shakespeare št. 3 je komedija »Kako se krote ženske«, ali kot pravimo danes po Župančičevo »Ukročena trmoglavka«. O režiji in prevodu molče vsi referenti v dnevnem in periodičnem časopisju, verjetno pa je, da je bil spet Malovrh provzročitelj. Katarino je igrala ga. Šramova iz Zagreba — vsaj enkrat, kajti v celoti je šla komedija dvakrat preko odra — 11. marca in 29. novembra 1898.

*

Zdaj pridemo že k zanimivejšemu delu razvoja Shakespearja na našem odru. Pojavi se Cankar s prevodom »Hamleta«. Prva vprizoritev je leta 1898., 28. decembra. Tudi to delo režira Inemann in igra sam Hamleta. Pri pregledovanju starih časopisov dobi človek pojem in predstavo o tem igralcu, njegovi mnogostranosti in energiji. Znal je igrati Yaga, Shyloka, Hamleta — in je istočasno utegnil režirati tako ogromna dela. Uspeh »Hamleta« ni bil posebno probojen, ker v sezoni 1899 je ostalo samo pri premieri. Ponovitev je bila šele v letu 1900, in sicer 5. januarja. Poleg Inemann, ki je igral Hamleta, so nastopili še Verovšek kot kralj Klavdij, Ogrinčeva kot Ofelija, Danilo kot Horacij, Laerta je kreiral takrat še mladi Deyl, Polonij pa je bil Šlousa, ime, ki nam je danes že neznano.

*

V gledališču Shakespeare sicer ni žel velikih uspehov, zato pa je budil in opozarjal nase mlade poete. Prihodnji Shakespeare, ki se pojavi na našem odru leta 1903., in sicer 28. februarja, je veselo-igra »Sen kresne noči«. Temu delu je posvetil že O. Župančič svoje pero. Referati ne povedo ničesar o režiji, pač pa izvemo, da je igrala Heleno prelepa Rykova, Hermijo — Dobrovolna, Hipolito, »junaško oškornjeno devo« je kreirala sicer majhna Dragutinovičeva, zakrknjena ljubimca sta bila Dobrovolny in Hašler. Vilinski kralj Oberon je dobil hlače v gospej A. Danilovi, občutljiva Titanija pa je bila delež Bergantove, kasnejše Bukšekove. Z Egejem je Nučič stopal v krog klasičnih vlog. — Predstav je bilo poleg premiere še dvoje: 3. marca in 22. marca 1903.

*

Sezona 1906 nam prinese spet »Beneškega trgovca«. To pot je prevajalec že O. Župančič. Tudi režijo omenjajo referati in dolže tega postopka Dragutinoviča, ki je igral istočasno Shyloka. Bassanija je igral Taborskiy, Porcijo seveda njegova žena Tabor-ska, Nučič se je povzpел že do Graziana, stari in nepozabni Bo-leška je pa kreiral Lancelota. Premiera je bila 29. novembra, re-prize so bile pa tri, in sicer 8. decembra, 1. januarja 1907. in pa 5. januarja.

*

Sledi 1910 »Julij Cezar«. Tudi v Župančičevem prevodu. Nima sreče, ker preko premiere dne 5. marca ne pride. Cezarja je tragiral A. Danilo, in živo se še spominjam, kako lep plašč je imel. To je bilo najlepše. Antonija je igral Nučič in Bruta Skrbinšek. Kasij je bil pa Bohuslav. Veljal je sicer za komika, a bil je dober Kasij.

*

»Vesele žene windsorske« so se pojavile v sezoni 1911 in so imele razmeroma lep uspeh, kajti vprizorjene so bile štirikrat — 26. dec., 4. jan., 7. jan. in točno eno leto po premieri še 26. decembra 1912. Prevod je oskrbel Fr. Kosec, ki so ga pozneje po-gruntali za Fr. Govekarja, režiral je Nučič. Falstaff je bil Verov-šek in je bila to istočasno ena njegovih poslednjih velikih vlog.

V letu 1912/13. so vprizorili poslednjega Shakespearja pred vojno »Komedijo zmešnjav« v prevodu O. Župančiča in v režiji Čeha Fischerja. Predstava je imela že aromat pravega Shakespearja, čeprav je manjkalo vsega: opreme, bleska, kostumov in obiležja. Dvojčka Antifola sta igrala Skrbinšek in Bukšek, coprnika pa je kreiral in ohranil do današnjih dni Peček. Predstave so bile 17. decembra, 21. dec. in 8. jan. 1913.

*

Omembe vredno je, da se je 19. jan. 1905. leta »Hamlet« po-novil še enkrat. Kot Hamlet je gostoval prvak hrvaškega gleda-lišča A. Fijan, ki je bil tedaj na višku svoje razvojne poti.

*

Pot, ki si jo je utiral Shakespeare na slovenski oder, ni bila lahka, čeprav so minila že stoletja od njegovih časov in čeprav je bil lastnina vsega sveta. — Kje iskati razloge? Prvi je ta, da ni bilo prevajalca, čeprav je bilo prevajalcev mnogo. Šele v O. Zupančiču je našel poet mojstra, ki ga je odkril za naš jezik in za naš oder. — Drugi razlogi pa so bili tehničnega značaja in tehtni dovolj, da veliki dramatik ni mogel najti pravih tal.

*

(Zapiski so izvleček iz večje študije o slovenskem Shakespearju.)

Ost.:

Dvajset let gospe Nablocke

Ko je Marja Nikolajevna pričejala svojo karijero in stopila prvič na oder, se ji niti sanjalo ni, da bo dobršen del svojega snovanja in življenja prebila daleč proč od svoje domovine, da bo baš slovensko gledališče oni oder, ki bo deležen njenih največjih stvaritev — njene najzrelejše dobe.

Leta 1922. je prispela nenadoma v Ljubljano. Njen prihod ni bil organiziran in premišljen, narobe: po veliki odisejadi preko Romunije, Turčije in naposled iz prekrasnega Carigrada jo je sprejelo prav zgodnje ljubljansko jutro... Kot neznanka je tavala po tujem mestu in prišla v sredino mesta, kjer so se ženske na trgu pripravljale, da sprejmejo ljubljanske gospodinje... Tam ob Ljubljanici, ob rani zori je premagala tujko utrujenost — tam je zadremala... In ko se je zdrnila od šuma in klepetavosti, je stal pred njo človek. Možak je stal pred njo in jo pozdravil, jo objel in poljubil — ta možak je bil njen mož in soprog Boris Putjata, naš nepozabni šarmer in igralec. — Tak je bil prihod Marje Nikolajevne v Ljubljano. Od tedaj je minilo dvajset let in ker je to dolga doba, pišemo te vrstice in se spominjamo marsičesa lepega, predvsem pa dela in pa onega, kar nam odkriva človeka.

*

Kot mlada dama je pričela gospa Nablocka svojo gledališko karijero. V cvetu let, obdarjena s talentom in prav posebno lepoto,

si je znala odpreti vrata ravnateljske sobe pri Sinelnikovu, ki je bil tedaj znan gledališki strokovnjak in organizator v Rusiji. Tam je spoznala tudi Putjato in umetniška dvojica je uživala blesteč umetniški ugled.

Svetovni požar, ki je rušil neizprosno vse, je razdvojil par in vsak po svoje sta iskala mirnega kotička, kjer bi se dalo živeti in ustvarjati za tako iskreno ljubljene teater. Putjata je priromal po naključju prvi — nato še Marja Nikolajevna.

V letu 1922., ob prihodu je bila ga. Nablocka najprej izmučena žena, utrujena od gorja in težkih doživetij. Ampak v njej je bila še vsa neizrabljena mladost. Naše solnce, mir in slutnja šminke in gledaliških desk so lepo in zdravo ženo kmalu okrepili in čas, ki je dober doktor, je storil tudi svoje. — Že isto leto stopi na slovenski oder v Dostojevskega »Idijotu« v vlogi Nastjasje Filipovne. Kdor ve, kako težko je prebroditi težave tujega jezika, tisti bo razumel, koliko energije je bilo v Nablocki, da je v razmeroma kratkih tednih premagala vse ovire in zaigrala vlogo z vsem zanosom in znanjem. Uspeh ni izostal, kajti Ljubljana jo je vzljubila in pozorno sledila njenemu nadaljnjemu razvoju. — Tudi v tem pogledu nas Nablocka ni prevarala in od vloge do vloge je bila bolj povezana z ansamblom, se mu podredila in postala na ta način viden in prominenten član našega gledališča. To pa ni bilo lahko delo, bogme, kajti zlesti in se zlititi s tem ansamblom, to pa res ni kar tako!

Temu prvemu uspešnemu začetku so sledili v dolgi vrsti novi uspehi. Ni naš namen imenovati tu vse odigrane vloge, samo par vlog naj osvetli pestrost njenega delovanja. Tu vzemimo Shakespearja: Katica v »Trmoglavki« in Beatrice v »Mnogo hrupa za nič«. Nadalje nepozabna zapeljivka v »Volponu«, Katarina v »Madame Sans Gêne«, Marjetica v »Faustu«, šestnajstletna Kleopatra v »Cezarju in Kleopatri«, Ana Karenina in Anne Christie, nadalje Veronika v Novačanovem »Hermanu« in Glembajeva v Krleževih »Glembajevih«. Pa še šarmantne Roksane v »Cyranu« ne smemo pozabiti, niti grofice v »Gobseku«.

Vse te vloge so večjega formata v komadih s kalibrom. Ker pa gledališče ne more živeti brez manjših del, igračk, muh eno-

dnevnice, ne smemo pozabiti še obilice drugih. Pričnimo pri igri »Paglavki«, pojdimo h grofici v »Matičku«, k »Damoni z zelenimi klobuki«, k »Veliki skušnjavi« in »Upnikom«. Pa tudi mladinskih igrice ne pozabimo, recimo governante v »Princeski in pastirčku« in gospe v »Pikici in Tončku«.

To seveda še dolgo ni vse. Od ljubimk, lepih žen in zapeljivk, do karakternih žena, komičnih babšet in stark, vse to je zmožel ogromni register Nablockine darovitosti. In ta vir daje vedno znova nove tvorbe in je neizčrpen.

Kot mlada žena je prišla Nablocka k nam in pustila na deskah našega gledališča svoje najlepše sile, ki so ji zagotovile slavo v zgodovini tega zavoda.

Lahko bi napisal nešteto anekdot o njej, ki jo prikazujejo kot vedrega, ljubega kamerada, kot duhovito in razgledano žensko, kot tenkočutnega in dobrega človeka.

Naj mi bo dano le to, da s temi vrsticami opozorim vse one, ki jo poznajo, cenijo in spoštujejo njeno umetnost, na to, da je že dvajset let med nami!

Naš letošnji repertoar

Ko je »Katarina Medičejska« zagledala »Dva bregova«, je radostno zaklicala: »Nocoj bomo improvizirali!« moj dragi »Boter Andrash«, videl boš prav vesel »Dom«, vse bo kazalo za nama »Oj, ta mladina«, jaz pa si bom mislila »Bog z vami, mlada leta!« in če pridejo tudi »Rokovnjači«, ki ne pijejo »Vode«, doživiva še lahko tako »Lepo pustolovščino«, toda nič strahu, saj ti si »Človek, ki je videl smrt« in veš, kaj je »Zaljubljena žena«, v dokaz za to boš videl, kako bo svoj »Konto X« celo klasična »Ifigenija« plačala kmečki »Vdovi Rošlinki«, ker jo je sprejela v svojo »Solo za žene«, za kar ji je že prvi dan poklonil »Poročno darilo« celo stari »Kralj na Betajnovi«.

Fr. L.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik:
Oton Zupančič. Urednik: Fr. Lipah. Za upravo: Fr. Lipah. Tiskarna
Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

IL RE DI BETAINOVA

DRAMA IN TRE ATTI DI IVAN CANKAR

Regia di JOŽE KOVIČ

Jožef Kantor, impresario	P. Kovič
Hana, sua moglie	Gorinšek
Francka, loro figlia	Kralj
Pepček, 12 anni } loro figli	***
Francelj, 10 anni }	***
Nina, 14 anni, parente di Kantor	Simčič
Kernec, già bottegaio ed oste	Košič
Maks, suo figlio	Vl. Skrbinšek
Curato	J. Kovič
Bernot, possidente, tecnico diplomato	Nakrst
Pretore	Gorinšek
Sua moglie	Zamejic-Kovič
Lužarica	Starič
Fattore di Kantor	Košuta
Koprivec	Brezigar
Contadini {	Gale
	Blaž
	Raztresen
	Verdonik
	Podgoršek

Il fatto accade in autunno, nel piccolo paese di Betainova.

La cassa si apre alle ore 17 Inizio della rappresentazione alle ore 17
Fine dello spettacolo alle ore 20

Platea:	I. fila	Lit. 15'—
	II.-III. "	" 14'—
	IV.-VI. "	" 12'—
	VII.-IX. "	" 12'—
	X.-XI. "	" 10'—
	XII.-XIII. "	" 8'—
Balcone:	I. "	" 10'—
	II. "	" 8'—
Palchi:	platea (4 persone)	Lit. 56'—
	I. piano	" 56'—

	balcone	Lit. 40'—
Posti aggiunti nei palchi:		
	platea	" 10'—
	I. piano	" 10'—
	balcone	" 6'—
Galleria I. fila		" 5'—
	II.-III. "	" 6'—
	Ingresso in galleria	" 1'—
	Ingresso per gli studenti	" 2'—

I biglietti si vendono alla cassa diurna del Teatro dell'Opera dalle 10.30 alle 12.30 e dal
17. alle 19. e alla cassa del Teatro drammatico mezz'ora prima dell'inizio dell'opera

KRALJ NA BETAJNOVI

DRAMA V TREH DEJANJIH. — SPISAL IVAN CANKAR

Režiser: JOŽE KOVIČ

Jožef Kantor, fabrikant	P. Kovič
Hana, njegova žena	Gorinškova
Francka, njuna hči	Kraljeva
Pepček, 12 leten } njuna otroka	* * *
Francelj, 10 leten }	* * *
Nina, 14 letna sorodnica Kantorjeva	Simčičeva
Krnc, nekdanj štacunar in krčmar	Košič
Maks, njegov sin	Vl. Skrbinšek
Župnik	J. Kovič
Bernot, posestnik, abs. tehnik	Nakrst
Sodnik	Gorinšek
Njegova žena	Zamejic-Kovičeva
Lužarica	Starčeva
Kantorjev oskrbnik	Košuta
Koprivec	Brezigar
Kmetje {	Gale
	Blaž
	Raztresen
	Verdonik
	Podgoršek

Vrši se v jeseni, v malem trgu Betajnovi.

ina se odpre ob 17

Začetek ob 17.30

Konec ob 20

er: Sedeži I. vrste	Lit.	15'—
" II.-III. vrste	"	14'—
" IV.-VI. "	"	12'—
" VII.-IX. "	"	12'—
" X.-XI. "	"	10'—
" XII.-XIII. "	"	8'—
on: Sedeži I. vrste	"	10'—
" II. "	"	8'—
v parterju (4 osebe)	"	56'—
v I. redu (4 osebe)	"	56'—

" balkonske (4 osebe)	"	40'—
Dodatni ložni sedeži: v parterju	"	10'—
" v I. redu	"	10'—
" balkonski	"	6'—
Galerija: Sedeži I. vrste	"	6'—
" II. "	"	5'—
" III. "	"	4'—
Galerijsko stojališče	"	1'—
Dijaško "	"	2'—

alice so v predprodaji pri dnevni blagajni v opernem gledališču od 10.30 do 12.30
17. do 19. ure, in pri blagajni v drami pol ure pred pričetkom predstave. Taka

